

ODLOŽENCE A ZMETENCE AKO JEDNO Z OZDRAVNÝCH OPATRENIÍ

Rozmnožovanie včelstiev prirodzenými rojmi už máloko praktizuje. Iba hŕstka starých včelárov, ktorí vzhľadom na zvyklosť a nezáujem o nové trendy včelárstva nechávajú včelstvá rojiť. Tento spôsob rozmnožovania je neefektívny a pre zamestnaných včelárov nevhodný.

Včelári, ktorí obhospodarujú včelstvá popri zamestnaní, poprípade včelári živiaci sa týmto remeslom, si nemôžu dovoliť rozmnožovanie včelstiev rojmi, pretože tie často uletia alebo sa usadia na ľahko prístupné miesto. Pokrokový včelár preto rozmnožuje včelstvá iba umelým spôsobom.

Umelých spôsobov rozmnožovania včelstiev je niekoľko. Tým najzaužívanejším je rozmnožovanie odložencami. V prvom rade si treba uvedomiť, že úspešné vytváranie odložencov a zmetencov predpokladá, že včelár pri nových včelstvách disponuje oplodnenými matkami alebo aspoň neoplodnenými, respektíve zavieckovanými materskými bunkami. A to pochádzajúcimi z kvalitných včelstiev kde matka je známeho pôvodu, a ktoré mu počas niekoľkých rokov nielen svojím medným výtažkom, ale aj inými žiaducimi vlastnosťami, plne vyhovovali.

Poprípade si plemenný materiál zadovážil z kvalitného uznaného plemenného chovu. (Zoznam šľachtiteľských a rozmnožovacích uznaných chovov býva zverejňovaný v májových čísloch časopisu Včelár, pozn. red.)

12 hodin po prelarvení v chovnom včelstve - Chov pri matke praktizujem už niekoľko rokov. Na fotografii vidieť úspešné prijatie buniek v chovnej sérii / J. Vasiľ

Zrelé materské bunky, ktoré vkladám do vytvorených odložencov (prelarvované niekoľkohodinové larvičky do systému Nicot) / J. Vasiľ

Multibox na zmetence. Osvedčila sa mi táto pomôcka. (vľavo) Zmesný zmetenec - strapec včiel v multiboxe (vpravo) / J. Vasil'

ODLOŽENCE

Pre robenie odložencov sú najvhodnejšie plasty so zaviečkovaným plodom bez buniek s otvoreným plodom. Získame ich tak, že zaviečkovaný plodový plást prevesíme do medníka nad mriežku 8 dní pred robením odloženca. Za tento čas sú už všetky bunky plodu zaviečkované. Najvhodnejšie sú také plasty, z ktorých sa už v nasledujúcich dňoch liahnu mladé včely.

Ako spoznať taký plást? Včely ho poznajú keď zistia, že pod viečkom je už takmer vyvinutá včela, odstraňujú vosk viečka. Bunka je teraz zavretá už iba poróznym zámotkom larvy.

Pre robenie odložencov možno použiť aj plodové plasty so zaviečkovaným plodom bez toho, že by sme ich dali na 8 dní nad mriežku do medníka. Pri robení odloženca budú tieto plasty niekedy obsahovať aj bunky s larvami, prípadne aj s vajíčkami. Tento stav však zvýši riziko usmrtenia matky pri jej pridávaní do odloženca, respektíve zničenie pridanej materskej bunky.

Pri robení odloženca postupujeme tým spôsobom, že pri plástoch, vyliahnutých pre odloženec, rozšírime medziplástové uličky na 25 až 30 mm. Je to dôležité opatrenie. Mladé včely ihned zistia prázdnú medzeru a v snahe obsadiť ju stavbou sa zoskupujú v rozšírenej medziplástovej uličke. A to práve chceme dosiahnuť rozšírením uličky. V odloženci potrebujeme totiž prevahu mladých včiel. Preto sa odporúča tento zásah robiť v dopoludňajších hodinách, pri priažnivom počasí, keď je väčšina lietaviek zamestnaná mimo úľa. Keď je už rozšírená medziplástová ulička zaplnená mladými včelami, vytiahneme pomaly plodový plást (bez matky!) a so včelami na ňom ho zavesíme do pripraveného čistého a vydezinfikovaného úľa, poprípade plemenáča, určeného pre odloženec.

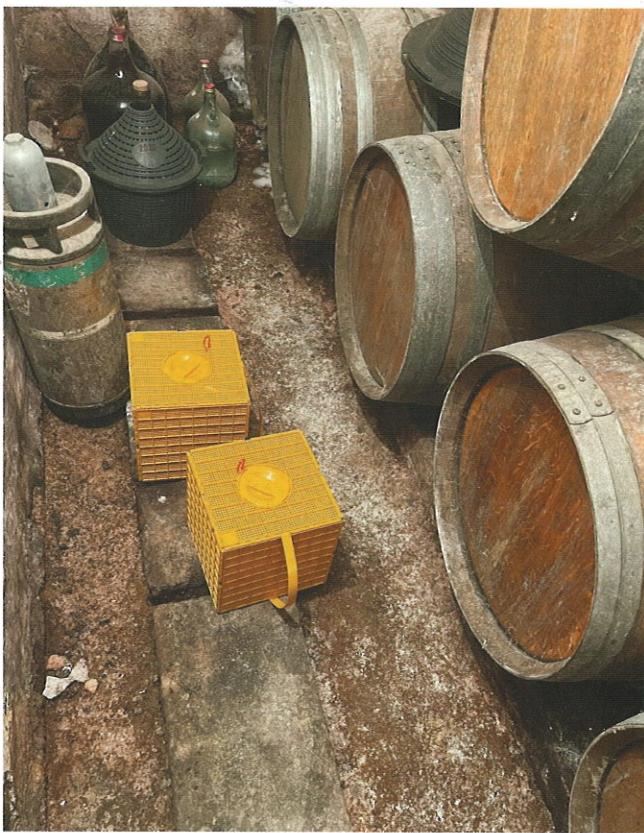
KOĽKO PLODOVÝCH PLÁSTOV URČIŤ PRE ODLOŽENEC?

To závisí od toho, na aký účel ho robíme. Ak ho mienime zazimovať iba ako zásobné

včelstvo, stačia dva až tri plodové plasty. Ak by sme chystaným odložencom mienili zvýšiť stav vo včelnici, robíme odloženec s piatimi až šiestimi plodovými plástami. Ale ani silné včelstvo sa neodporúča ochudobiť o viac ako dva plodové plasty.

Dbáme pritom, aby preložené plasty obsahovali aj zaviečkované medné zásoby a peľ. Ak by bolo bezzáškové obdobie a včely mali sklon na sledenie (začiatok rabovky), prikryjeme plodisko úľa. Plodové plasty i so včelami zavesujeme predbežne tak, aby medzi nimi ostala aspoň 20 mm široká ulička.

Do úľa určeného pre odloženec zavesíme ako prvý pekný, vystavaný prázdný plást (bez medných zásob), ako krycí plást. Po ňom plodové plasty, a to teraz už v normálnej vzájomnej vzdialosti (10 až 11 mm). Ako posledný príde druhý krycí plást, do ktorého sme predtým nastriedali trochu vody. Odloženec stratí do večera a v nasledujúci deň všetky lietavky. Musíme ho preto aspoň prechodne zásobiť vodou. Za posledný krycí plást zavesí-

Zmetence uložené v pivnici (chladná, tmavá miestnosť) - včely väzní tri noci. (vľavo) Matka v zasielacej klietke bez sprievodu (vpravo) / J. Vasiľ

me tepelne izolovanú priečadku.

Úľ s pripravovaným odložencom preložíme na iné provizórne miesto, poprípade na trvalé miesto. Lietavky totiž po zriadení odloženca začnú opúštať úľ. Včely na plástoch čoskoro zistia bezmatkovosť. Preto je bezpodmienečne potrebné asi hodinu po usporiadaní plástov obsadiť odloženec matkou alebo aspoň materskou bunkou, z ktorej sa čoskoro vyliahne matka. Ak máme k dispozícii už oplodnenú, kladúcu matku, môžeme ju pridať v klietke (bez sprievodu), otvor ktorej opatríme cukrovomedovým cestom. Včely ju ochotne prijmú, ale len za dodržania podmienok, ktoré platia pri pridávaní matiek do včelstva.

Pridávanie neoplodnej matky je spojené s istým rizikom, najmä ak sme pre robenie odloženca použili plodové plasty priamo z plodiska, teda plasty, ktoré v niektorých jej bunkách obsahovali ešte nezavieckovaný plod. Tento by včely mohli použiť pre chov náhradnej matky. Preto nemožno spomínaný termín jednej hodiny predĺžovať a matku

pridať skôr, ako by sa včelstvo rozhodlo pre využitie možnosti vychovať si z otvoreného plodu matku. Ešte väčšie riziko vzniká pri pridávaní materskej bunky.

Vo svojej praxi tento spôsob používam zväčša v prípadoch zužitkovania materských buniek kvalitného včelstva, ktoré disponuje dlhodobo preukazujúcimi nadpriemerne hodnotenými sprievodnými vlastnosťami oproti priemeru celej včelnice a sledovaných včelstiev na iných stanovištiach.

VYTVÁRANIE ZMETENCOV

Zmetence, podobne ako aj odloženec a preletáky tvoríme zásadne len zo zdravých včelstiev. Musíme mať už oplodnenú matku, najlepšie novú a mladú. K práci potrebujeme rojnicu, ktorá má na vrchnáku otvor na kŕmidlo, smyk a váhu. Ja osobne používam pomôcku Multi-box. Zmetenec robíme, keď je pekný slnečný deň a to dopoludnia medzi 11. a 13. hodinou. V tomto čase je v úloch málo lietaviek. Do zmetenca sa dostanú mladšie včely, čo má pre ďalší život zmetenca veľký význam.

Ak sa nazmetá veľa starých včiel, tie aj po osadení zmetenca ešte odletia do pôvodných úľov a zmetenec predčasne veľmi zoslabne.

Do zasielacej klietky si pripravíme matku bez sprievodných včiel. Rojnicu zakryjeme vrchnákom a postavíme na ťu smyk. Podľa toho, na aký účel zmetenec robíme, nazmetáme do rojnice dva až tri kg včiel. Zmetieme včely z dvoch plástov s otvoreným plodom a ostatné včely z medníkových plástov. Dbáme na to, aby sme do rojnice nezmietli aj matku. Veľkou pomocou je mať matky označené, ušetrí nám to množstvo času pri hľadaní.

Včely zmetáme z viacerých medníkov. Do rojnice občas po-dymíme. Keď je nazmetané potrebné množstvo včiel, smyk odložíme, rojnicu zatvoríme, silno zadymíme a viackrát v rukách poprevraciame, aby sme včely uviedli do zmätku a premiešali ich. Potom udieme rojnicou o zem, aby včely spadli na dno. Odklopíme vrchnák a vhodíme poprípade zavesíme na drôtik do rojnice matku v klietke. Zmetenec je hotový.

Odnesieme ho v rojnicu do

Zmetenec pred osadením. (vľavo) Pohľad do multiboxu pri osádzaní do úľa. Javí sa, že nová matka včelám "vonia". Pekne vyštanavé srdiečka okolo klietky s matkou, čo je veľmi dobrý znak pre úspešné prijatie matky. (vpravo) / J. Vasil'

tmavej chladnej miestnosti. Založíme kŕmidlo, do ktorého dáme jeden liter cukrového roztoku v pomere 1:1 a zmetenec necháme v pokoji 48 hodín. Za tento čas sa vyvinie pud pospolitosti a včely utvoria pod vrchnákom chumáč. Matku možno pridať aj cez klietku uzavretú cukrovomedovým cestom a zavesenú cez kŕmny otvor na drôte tesne pod vrchnákom rojnice.

Zmetenec osadíme do nového alebo staršieho, no dobre vyzdinfikovaného úľa zásadne na medzistienky. Na jeden kg včiel dávame tri medzistienky. Voľný priestor v úli vyplníme uteplivkami. Len neskoro robený zmetenec môžeme osadiť na panenský plást.

Po 48 hodinách pred západom slnka vysypeme zmetenec na plachtu pred pripravený úľ a necháme ho vojsť do úľa. Ja osobne zošypem včely do vytvorenej medzery v nadstavku, ktorá vznikne dočasnym vybratím troch rámkov. Po vysypaní včiel rámkы vraciame späť do úľa. Matku zo zasielacej klietky vylomíme a včely ju vyslobodia vyhryzením cesta. Zasielaciu klietku zavesíme medzi rámkы. Po upokojení postaví-

me úľ na konečné miesto a na letáč umiestníme materskú mriežku. Je to veľmi dôležité, keďže veľa včelárov nakupuje kvalitné včelie matky z rozmnožovacích a šľachtiteľských chovov a neradi by sme prišli o dobrú matku s kvalitným genofondom.

V prípade, že osádzame viac zmetencov, je potrebné do držať medzi nimi vzdialenosť minimálne štyri až päť metrov, a to kvôli zaliataniu včiel. Ak by sme dali osádzané úle bližšie seba, je veľká pravdepodobnosť, že včely pri zaliatí na novom mieste zaletia do vedľajšieho zmetanca. To spôsobí, že jeden bude veľmi silný a druhý zasa slabý v samotnom počte včiel.

Po osadení zmetanca do úľa včely hned zakrímime 1,5 l sirupom a podľa znáškových pomerov podávame zmetencu denne jeden až 1,5 litra sirupu, až kým nevystavia všetky medzistienky. Sirup podávame dovtedy, kým nepodáme na každú medzistienku jeden kg cukru.

Pozor treba dať na to, že prvú prehliadku včelstva robíme najskôr po týždni, nie skôr. Keď zmetenec prehliadneme, zistíme, či matka ploduje a posúdime jeho

stav. Ďalej ho podnecujeme cukrovomedovým cestom alebo cukrovým roztokom v pomere 1:1 avšak v menších dávkach, ktoré dokáže včelstvo spracovať za noc. Podnecovacie dávky dávame radšej menej a častejšie ako veľký objem jednorazovo.

Veľkou prednosťou rozširovania počtu včelstiev zmetencami je, že sa súčasne úplne obnoví dielo, čo sa pri iných spôsoboch nedosiahne. Význam nového diela pre zdravotný stav a kondíciu včiel je iste každému známy.

ROZŠIROVANIE VČELSTIEV

Rozširovať počet včelstiev po znáške, prakticky v bezznáškovom období nás vedú nasledujúce dôvody:

Po prvej, utvorením zmetanca vznikne hned silné včelstvo, ktoré sa dokáže bez väčšej námahy ubrániť pred rabovkou. Odloženie, i keď sa urobia a na definitívne miesto osadia veľmi starostlivo, je vždy treba dôsledne chrániť pred rabovkou. Častokrát je to namáhavá práca.

Po druhé, v období po znáške vídame visiť na letáčoch veľké „bra-

dy" včiel. Obyčajne sú to staré lietavky. Príčinou vzniku „briad“ do letného slnovratu je rojová nálada a tiež regulovanie teplotného režimu v úli, keď včely nestačia celkom ochladať vnútro úla prinášanou vodou.

Menej známou príčinou je to, že po skončení znášky mladé včely nepustia lietavky k zásobám a vytláčajú ich z úla von. Lietavky visia potom na letáčoch i za chladných nocí i cez daždivé dni. Po týždni obyčajne „brady“ zmiznú. Zoslabnuté lietavky bez úžitku zahynuli. Každý racionálny včelár vie, že po vytočení medu, ak nie je aspoň podnecovacia znáška, musí hned začať podnecovať, aby matky nepretržite výdatne plodovali. Ak zo včelstiev, kde visia „brady“, nazmetáme včely do zmetencov, poruší sa vnútorný režim a vo včelstve vznikne určitá panika. Značná časť lietaviek sa dostane späť do úla, kde sa zapoja do spracovávania podnecovacích dávok a tým odbremenia od tejto práce mladšie včely. To prospeje k predĺženiu ich života, čo je dôležité, ak ešte očakávame znášku z lesa alebo poľnohospodárskych plodín.

V literatúre sa uvádzajú termíny rozmnoženia včelstiev vyššie uvedenými spôsobmi do 10. júla (Švancer: Praktický včelár). Je preverený mnohorocnými skúsenosťami nejedného praktického včelára. Veľmi skorým začiatkom robenia takýchto úkonov by sme včely odčerpávali pre dokončenie hlavnej znášky a neskorším termínom by sa zasa zmetence nevyvinuli do potrebnej sily a kvality.

Záverom treba zdôrazniť, že takto urobené zmetence, ktoré vhodným spôsobom ošetríme, sa skladajú prevažne len z mladých včiel na novom diele a kvalitnými mladými včelími matkami. Je to najlepšie prirodzené biologické ozdravné opatrenie. Následne sa už len vhodným spôsobom podnecovania staráme o to, aby matky nepretržite plodovali a aby sme zazimovali silné včelstvá. Takéto včelstvá spravidla dobre zimujú. V nasledujúcej jari sú výkonné, výnosmi presahujú priemer kmeňových včelstiev a sú pre včelára potešením.

Ing. Ján Vasiľ
Včelia farma Pčola

Zmetenec po osadení do nového úla na medzistienky, matka vložená medzi rámkami a vylomená, aby ju včely vypustili / J. Vasiľ

2004 **MEDE** **Včelársky obchod**

KAMENNÉ OBCHODY:

LEHNICE Malý Lég 167, 930 37 Lehnice tel.: 0915 666 556 e-mail: obchod@mede.sk	SVÄTÝ PETER Pivničná 35, 946 57 Svätý Peter tel.: 0918 167 234 e-mail: sv.peter@mede.sk
--	---

Kompletný sortiment včelárskych potrieb nájdete na e-shope:

WWW.MEDE.SK

NAŠE EXTRA SLUŽBY

Vosk (info na tel. 0918 167 234):
– spracovanie a čistenie včelieho vosku
– výkup vosku a voštín alebo výmena na medzistienky
– výroba medzistienok ľubovolného rozmeru s 30 ročnou tradíciou a najnovšou technikou v závode vo Svätom Petre

Ochranné odevy (info na tel. 0915 666 556, 0918 167 234):
– šijeme ochranné odevy pre včelárov v našej krajírskej dielni, vyrábame bundy a kombinézy aj na mieru

Liečivá (info na tel. 0907 158 888):
– od roku 2021 sme výrobcom liečiva AVARTIN B - 90
– distribuujeme všetky liečivá pre včely schválené v SR

www.medé.sk **mede@mede.sk**